

УДК 343.81(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-721-730](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-721-730)

Салаєва Карина Анатоліївна кандидат юридичних наук, м. Харків,
<https://orcid.org/0000-0003-2991-946X>

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗАСУДЖЕНИХ КОЛАБОРАНТІВ ТА ДЕРЖАВНИХ ЗРАДНИКІВ

Анотація. Стаття досліджує проблему забезпечення безпеки засуджених колаборантів та державних зрадників в установах виконання покарань. В контексті зростання кількості випадків колабораційної діяльності та державної зради в країні, виникає необхідність у розробці ефективних стратегій для забезпечення безпеки цих категорій ув'язнених. Стаття аналізує підходи до роздільного тримання колаборантів та державних зрадників від інших засуджених, а також розглядає вплив цього заходу на загальний порядок в установах виконання покарання та на безпеку суспільства. Ефективне забезпечення безпеки засуджених колаборантів та державних зрадників є метою запобігання можливих негативних наслідків для суспільства та забезпечення реабілітації та ресоціалізації цих осіб.

Крім того, для зниження можливості конфліктів, забезпечення безпеки всіх учасників процесу виконання покарання в установах позбавлення волі та уникнення політичних та інших впливів, важливо строго дотримуватися вимог законодавства.

Зазначається, що основою для вжиття заходів забезпечення безпеки засуджених колаборантів та державних зрадників є наявність достовірних даних про загрозу їхньому життю та здоров'ю. Рішення про застосування таких заходів приймається відповідно до компетенції відповідальних органів, які мають повноваження на прийняття таких рішень. Також несвоєчасне вжиття заходів із забезпечення безпеки осіб, які перебувають в установах виконання покарань, або бездіяльність працівників органів та установ кримінально-виконавчої системи може призвести до притягнення посадових осіб до дисциплінарної або кримінальної відповідальності.

Висновок статті вказує на важливість ефективного захисту цих осіб для запобігання негативним наслідкам, а також продовження роботи у напрямку створення спеціальних установ виконання покарань для тримання колаборантів та державних зрадників.

Ключові слова: безпека засуджених, колаборант, колабораційна діяльність, державна зрада, державний зрадник.

Salaieva Karyna Anatoliivna Candidate of Legal Sciences, Kharkiv,
<https://orcid.org/0000-0003-2991-946X>

LEGAL GROUNDS FOR SECURITY PROVISION FOR CONVICTED COLLABORATORS AND STATE TRAITORS

Abstract. The article explores the issue of ensuring the safety of convicted collaborators and state traitors in correctional facilities. With the increasing cases of collaboration and state betrayal in the country, there is a necessity to develop effective strategies to ensure the safety of these categories of prisoners. The article analyzes approaches to segregating collaborators and state traitors from other convicts, and also examines the impact of this measure on the overall order in correctional facilities and on societal security. Effective security provision for convicted collaborators and state traitors aims to prevent potential negative consequences for society and to ensure the rehabilitation and reintegration of these individuals.

Furthermore, to reduce the possibility of conflicts and ensure the safety of all participants in the punishment execution process in correctional facilities, and to avoid political and other influences, it is crucial to strictly adhere to legal requirements.

It is noted that the basis for taking security measures for convicted collaborators and state traitors is the availability of credible data regarding threats to their lives and health. Decisions regarding the implementation of such measures are made according to the competence of responsible authorities empowered to make such decisions. Additionally, the failure to timely implement security measures for individuals in correctional facilities, or the inaction of personnel in criminal-executive system institutions, may lead to disciplinary or criminal liability for the officials involved.

The conclusion of the article emphasizes the importance of effectively protecting these individuals to prevent negative consequences, as well as continuing efforts towards the establishment of specialized correctional facilities for them.

Key words: safety of convicts, collaborator, collaboration activity, state treason, State traitor,

Постановка проблеми. Забезпечення безпеки засуджених державних зрадників та колаборантів в Україні є надзвичайно важливим аспектом збереження національної безпеки та правопорядку. Після винесення вироку такі особи стають об'єктом підвищеної уваги з боку правоохоронних та інших відомств, оскільки їхні дії можуть мати серйозні наслідки для суспільства та національної безпеки в цілому.

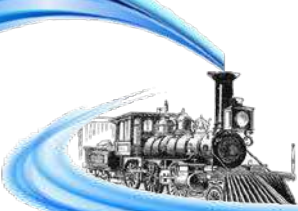
Згідно з українським законодавством, державна зрада та колаборація з іноземними державами є серйозними злочинами, які можуть призвести до великих втрат і шкоди для держави та її громадян. Таким чином, питання забезпечення безпеки таких осіб після винесення вироку має важливе значення для запобігання подальшим правопорушенням, захисту суспільства та збереження стабільності в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти розглянутої проблеми вже досліджувалися в роботах численних вітчизняних вчених, серед яких І.Г. Богатирьов, О.М. Джужа, О.Г. Колба, О.І. Осауленко, Р.М. Підвисоцький, А.Х. Степанюк та інші. Однак, не зменшуючи значення цих та інших наукових висловлювань, варто відзначити, що обговорювана в науковому співтоваристві проблема безпеки в установках виконання покарань залишається предметом активної дискусії в галузі кримінально-виконавчого права.

Метою статті є дослідження та аналіз стратегій і заходів, спрямованих на гарантування безпеки осіб, засуджених за колаборацію та державну зраду. Стаття спрямована на вивчення необхідності та ефективності відокремлення цих осіб від інших засуджених, а також на дослідження впливу таких заходів на загальний порядок в установах виконання покарань та на безпеку суспільства. Крім того, вона має на меті запропонувати рекомендації та стратегії для поліпшення безпеки та реабілітації засуджених колаборантів та державних зрадників у системі виправних установ.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-виконавче право, незважаючи на те, що його правовідносини знаходяться у сфері обмеження особистої недоторканності, все ж таки містить норми щодо захисту особи. Засуджені мають право на особисту безпеку, як це зазначено у ч. 1 ст. 10 Кримінально-виконавчого кодексу (далі — КВК) України. Це право ґрунтується на принципах поваги до прав та свобод людини, а також взаємної відповідальності держави і засудженого незалежно від вчиненого ним кримінального правопорушення. Держава, виконуючи функції примусу та покарання, зобов'язується здійснювати їх відповідально, безпечно та з повагою до прав особи. Це означає, що спеціальні уповноважені органи держави створюють безпечні умови відбування покарання, беручи до уваги різноманітні аспекти захисту: особисту безпеку засудженого, безпеку персоналу установ виконання покарань, а також захист суспільства від суспільно небезпечних засуджених. Таким чином, забезпечення безпеки засуджених є одним з ключових напрямків діяльності органів та установ виконання покарань.

Як вже зазначалось, елементом національної безпеки України є захист життєво важливих інтересів людини, громадянина і держави, який гарантує

сталий розвиток суспільства та своєчасну ідентифікацію, запобігання і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам. З цієї причини ст. 3 Основного Закону України визнає людину, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпеку як найвищу соціальну цінність у нашій державі, а ст. 27 містить важливий конституційний принцип, який покладає на неї обов'язок захищати життя та здоров'я людини, що не може бути обмежене за жодних обставин і умов [1].

Згідно зі статтею 63 Конституції України, засуджений зберігає всі права людини і громадянина, за винятком обмежень, які встановлені законом і вироком суду [1]. Таким чином, засуджені мають право на більшість прав, свобод та обов'язків людини й громадянина, включаючи право на життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність, а також на безпеку та інші.

Тож, право людини на фізичне та психічне здоров'я є першочерговою і визначальною передумовою для її життєдіяльності, яке має бути гарантовано законодавством і максимально захищено від будь-яких можливих загроз і небезпек. Виходячі з цього, право на особисту безпеку має велике значення, оскільки, як вірно відзначає О. В. Лисодед, забезпечення цього права як стану захищеності життєво важливих інтересів особи від будь-якої зовнішньої загрози стає дуже актуальним для засуджених, які перебувають під відбуванням покарання, пов'язаним із фактичним обмеженням або позбавленням волі особи. Умови відбування покарання, які часто включають ізоляцію від суспільства, роблять неможливим самостійне використання всіх засобів і механізмів для забезпечення власної безпеки, які доступні згідно із законодавством [2, с. 107].

Безпека з юридичної точки зору, як правило, визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [3, с. 207], а також розглядається як гарантована захищеність та забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз за допомогою конституційних, законодавчих і практичних заходів. Фахівці розглядають основні характеристики цього поняття, які включають в себе стан об'єкта, його здатність зберігати свою суть під впливом зовнішніх чи внутрішніх факторів, властивості системи, що базується на принципах структурної стійкості, самоорганізації та цілісності, а також необхідні умови для діяльності особи, суспільства, держави, що сприяють збереженню та зростанню їхніх духовних і матеріальних цінностей, відсутність небезпек та загроз для об'єкта [4, с. 57-61]. Таким чином, поняття «безпека» є складним явищем, яке визнається фахівцями як базова потреба людини. На думку А.Х. Степанюка, безпека є фундаментальною основою функціонування кримінально-виконавчої системи. Вона визнається як властивість кримінально-виконавчої системи, яка базується на принципах

цілісності та стійких зв'язків між її структурними підрозділами. Загроза кримінально-виконавчій безпеці вважається відхиленням від кримінально-виконавчої діяльності та порушенням порядку виконання покарання, що посягає на правове становище учасників кримінально-виконавчих відносин [5, с. 239-241].

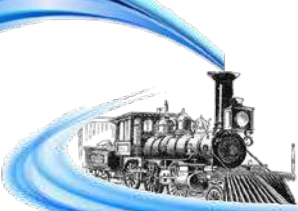
Питання забезпечення безпеки стосується усіх засуджених без винятку, у тому числі тих, хто вчинив державну зраду, займалися колабораційною діяльністю. Це одні із найтяжчих правопорушень у кримінальному законодавстві, і незважаючи на це держава забезпечує таким особам дотримання усіх їхніх законних прав, зокрема на особисту безпеку. Це право включає в себе заходи, спрямовані на забезпечення безпеки засуджених в установах виконання покарань, під час транспортування, а також в процесі їхньої реінтеграції в суспільство після звільнення. Засуджені мають право на захист від будь-якої форми насильства, зловживання або недбалості, яка може виникнути під час їхнього перебування у виправних установах або після виходу на волю.

Це принципово важливе право, яке визнається як складова частина гуманного та справедливого підходу до виконання покарань і взаємовідносин з правопорушниками. Його дотримання сприяє створенню умов, необхідних для ефективної реабілітації та реінтеграції засуджених у суспільство, а також покращенню безпеки суспільства в цілому.

На початку року органами юстиції разом з установами виконання покарань було прийнято рішення утримувати засуджених за державну зраду та колабораціонізм окремо від інших засуджених, здійснивши переведення усіх в одну спеціально підготовлену колонію. Це сталося через те, що таких засуджених почали бити інші ув'язнені, бо як зазначає заступниця міністра юстиції України, серед ув'язнених — багато патріотично налаштованих осіб [6], крім того, вони негативно ставляться до тих, які стають зрадниками держави.

Олена Висоцька, заступниця міністра юстиції, також висловила думку, що серед в'язнів існує значна кількість осіб, що проявляють патріотичні настрої. У зв'язку з цим було вирішено ізолювати колаборантів та державних зрадників з метою забезпечення їх безпеки. З урахуванням зростання числа таких засуджених осіб у країні, виникла необхідність ускладнення забезпечення їхньої безпеки в умовах в'язниць. Це викликано тим, що інші ув'язнені можуть впливати на колаборантів та зрадників країни. Тому було введено норму про утримання колаборантів та державних зрадників в окремій установі виконання покарань.

Заступниця міністра відзначила, що Росія намагалася спровокувати засуджених до повстання в тюрмах, але їй це не вдалося. Незважаючи на

спроби Росії провокувати їх безпосередньо перед можливим повномасштабним вторгненням (що було чітко відслідковано з метою підготовки держави до внутрішніх конфліктів і, відповідно, залучення Національної гвардії України та інших сил для загасання проблем у містах з в'язницями та слідчими ізоляторами), таких подій не відбулося. Важливо відзначити, що серед ув'язнених був виражений патріотичний настрій, що виявлявся у тисячах звернень. Після цього було проведено процедуру помилування деяких засуджених, щоб вони могли приєднатися до оборонної діяльності проти збройної агресії [6].

Враховуючи вищевикладене, задля мінімізації виникнення конфліктів, забезпечення безпеки усіх учасників процесу виконання покарання у місцях позбавлення волі та уникнення політичних суперечностей та впливів необхідно обов'язково дотримуватися законодавчих вимог.

Відповідно до ст. 10 КВК України засуджені мають право на особисту безпеку. У разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження або позбавлення волі, вони мають право звернутися із заявою до будь-якої посадової особи органу чи установи виконання покарань з проханням про забезпечення особистої безпеки. У цьому разі посадова особа зобов'язана вжити невідкладних заходів щодо забезпечення особистої безпеки будь-якого засудженого. Адміністрація установи виконання покарань вживає заходів до переведення засудженого в безпечне місце, а також інших заходів до усунення небезпеки, вирішує питання про місце подальшого відбування ним покарання. У разі наявності небезпеки для життя і здоров'я засуджених, до яких згідно із законом у зв'язку з їх участю у кримінальному судочинстві прийнято рішення про застосування заходів безпеки, адміністрація установи виконання покарань вживає заходів щодо забезпечення безпеки цих осіб. До зазначених осіб у разі необхідності застосовують ізольоване тримання або переводять в іншу установу виконання покарань [7].

Крім того, у розділі XXVII ч. 6 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань також містяться положення про необхідність та порядок забезпечення права засуджених на особисту безпеку. У разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засудженого, щодо якого згідно із законодавством у зв'язку з його участю у кримінальному судочинстві прийнято рішення про застосування заходів безпеки, необхідності захисту його від розправи з боку інших засуджених або за заявою засудженого з проханням про забезпечення особистої безпеки, якщо він не допустив порушення режиму, а також у разі необхідності ізоляції засудженого на час підготовки необхідних матеріалів на переведення його до іншої установи виконання покарань дозволяється тримати його в окремій камері та/або

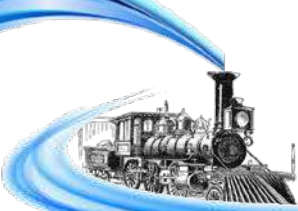
карцері на загальних підставах до закінчення перевірки, усунення небезпеки, остаточного розв'язання конфлікту або отримання наряду на переведення, але не більше 30 діб [8].

Підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є наявність достовірних даних про загрозу їхньому життю та здоров'ю. Такі заходи можуть бути прийняті внаслідок заяв осіб, які беруть участь у судочинстві, звернень їхніх близьких родичів або членів сімей, а також інформації оперативного характеру та інших джерел, що підтверджують наявність загрози. Рішення про застосування таких заходів приймається відповідно до компетенції органів дізнання, слідства, прокуратури або суду, які провадять відповідні кримінальні справи, в яких беруть участь вказані особи.

У випадку, якщо прийнято рішення про застосування заходів для забезпечення безпеки засудженого, адміністрація установи виконання покарань, дотримуючись вимог режиму тримання, негайно переводить його у безпечне місце та вживає інших заходів для усунення небезпеки. Ці заходи включають визначення персонального спального місця, відділення чи структурної дільниці для відбування покарання, зміну його робочого місця, переведення на ізольоване тримання або розгляд питання про переведення до іншої установи. Засуджений має право звернутися із заявою щодо захисту своєї особистої безпеки до будь-якої посадової особи органу або установи виконання покарань, і ця посадова особа зобов'язана негайно вжити заходів для забезпечення його безпеки.

У випадку отримання заяви або повідомлення про загрозу життю та здоров'ю засудженого, працівник установи виконання покарань негайно повідомляє про це начальнику установи або особі, що виконує його обов'язки, або, у відсутності останніх, черговому помічнику начальника установи. Після отримання такої інформації вказані посадові особи приймають заходи щодо ізоляції засудженого, якому загрожує небезпека для життя та здоров'я, і негайно доручають відповідним працівникам служб нагляду і безпеки чи оперативної роботи здійснити перевірку заяви чи повідомлення протягом трьох діб. У процесі перевірки встановлюються джерела загрози і складаються списки осіб, від яких вона може надходити.

Орган або установа виконання покарань інформує відповідний орган дізнання, слідчого, прокурора або суд, які здійснили вжиті заходи безпеки, про результати своєї діяльності. Засуджені, до яких були застосовані заходи для забезпечення їх безпеки, мають право подати письмові заяви про скасування цих заходів. Несвоєчасне вжиття персоналом органів та установ кримінально-виконавчої системи належних заходів для забезпечення безпеки осіб, які перебувають в установах виконання покарань, може призвести до притягнення посадових осіб до дисциплінарної або кримінальної відповідальності.

Враховуючи процедуру забезпечення такої безпеки, ресурсну затратність, а також залученість великої кількості суб'єктів-учасників кримінально-виконавчої системи, ізолювання та тримання інших засуджених колаборантів та державних зрадників в окремій установі виконання покарання є необхідною та важливою дією у сучасних реаліях. Підсумовуючи зазначене, пропонуємо взяти до уваги такі положення щодо безпеки засуджених та обов'язковості такого роздільного тримання:

1) безпека усіх ув'язнених (з урахуванням того, що багато ув'язнених можуть бути патріотично налаштовані та негативно ставитися до колаборантів та державних зрадників, окреме тримання може зменшити ризик конфліктів, нападів та загрози безпеці усіх засуджених);

2) забезпечення порядку (розділення колаборантів та державних зрадників від інших ув'язнених може сприяти збереженню порядку в установах виконання покарань та мінімізації можливих конфліктів, що можуть виникнути через ідеологічні чи політичні розбіжності);

3) зменшення впливу (окреме тримання колаборантів та державних зрадників може зменшити їхній вплив на інших ув'язнених, в тому числі на процес реабілітації та ресоціалізації);

4) безпека суспільства (враховуючи можливість зростання кількості колаборантів та зрадників держави в установах виконання покарань та їхній вплив на інших ув'язнених, окреме тримання може сприяти забезпеченню безпеки суспільства та запобіганню рецидиву).

Якщо колаборантів та державних зрадників тримати в окремих установах виконання покарань, безпека усіх ув'язнених може бути забезпечена шляхом уникнення конфліктів, зменшення насильства, покращення психологічного клімату, підвищення ефективності функціонування установи виконання покарань. Розділення між ув'язненими допомагає уникнути ситуацій, коли ідеологічні або політичні розбіжності можуть спричинити напругу або конфлікти серед них. Колаборанти та державні зрадники можуть бути об'єктом агресії або ворожнечі з боку інших засуджених через їхню участь у співпраці з окупаційними або ворожими режимами, що може породити ідеологічні та політичні конфлікти. Крім того, окреме тримання дозволяє ув'язненим, які не мають колабораційної або зрадницької історії, зосередитися на процесах реабілітації та ресоціалізації без впливу з боку цих категорій засуджених. Це сприяє створенню сприятливих умов для їхнього успішного повернення до суспільства після звільнення з колонії, коли деякі державні зрадники та колаборанти вже ніколи не зможуть покинути виправні установи через довічне ув'язнення. Тримання колаборантів та державних зрадників в окремих установах виконання покарань може сприяти забезпеченню безпеки суспільства шляхом запобігання можливих загроз і злочинних дій цих осіб.

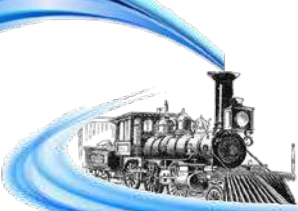
Висновки. Отже, на основі запропонованого підходу щодо тримання державних зрадників та колаборантів в окремих установах виконання покарань можна зробити наступний висновок. Ізолювання цих категорій ув'язнених допомагає забезпечити безпеку не лише самим засудженим, а й суспільству в цілому. Цей підхід мінімізує можливість виникнення конфліктів та напруги в установах виконання покарань через ідеологічні або політичні розбіжності. Крім того, він сприяє підтримці порядку та дисципліни у в'язницях. Збереження цього розділення може бути ефективним засобом запобігання можливому впливу колаборантів та державних зрадників на інших ув'язнених, а також покращити умови для реабілітації та ресоціалізації засуджених. Таким чином, роздільне тримання в установах виконання покарань є важливим елементом забезпечення безпеки та порядку, який слід враховувати у вирішенні питань щодо організації виконання покарань у суспільстві.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 23.03.2024 р.).
2. Лисодєд О. В. Забезпечення права засуджених на особисту безпеку. Державна політика у сфері захисту потерпілих від кримінальних правопорушень в Україні : матеріали круглого столу, 25 квітня 2013 року — Харків, 2013. С. 107-109.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. / відпов. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А – Г. 672 с.
4. Лапін В.М. Безпека життєдіяльності людини: навч. посіб. Київ : Знання, 1999. 184 с. С. 57–61.
5. Кримінально-виконавче право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.Х. Степанюка. Харків : Право, 2005. 256 с.
- 6 У тюрмах колаборантів вирішили утримувати окремо, щоб їх не побили інші в'язні. Режим доступу: https://lb.ua/society/2024/01/18/594433_tyurmah_kolaborantiv_virishili.html (дата звернення: 27.03.2024 р.).
7. Кримінально-виконавчий кодекс від 11 липня 2003 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 29.03.2024 р.).
8. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 05 вересня 2008 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18#Text> (дата звернення: 29.03.2024 р.).

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] vid 28 chervnia 1996 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> [in Ukrainian].
2. Lysodied O. V. (2013). Zabezpechennia prava zasudzhenykh na osobystu bezpeku [Ensuring the personal safety rights of convicts]. *Materialy kruhloho stolu «Derzhavna polityka u sferi zakhystu poterpylykh vid kryminalnykh pravoporushen v Ukraini» — Roundtable materials «State policy in the sphere of protection of victims of criminal offenses in Ukraine»*. (pp. 107-109). Kharkiv [in Ukrainian].

3. Yurydychna entsyklopediia v 6 t.[Legal Encyclopedia in 6 vol.] (1998). Kyiv: Ukr. entsykl [in Ukrainian].
4. Lapin V.M. (1999). *Bezpeka zhyttiediiialnosti liudyny* [Human life safety]. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].
5. A.Kh. Stepaniuk. (2005). Kryminalno-vykonavche pravo [Criminal Executive Law]. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
6. U tiurmakh kolaborantiv vyrishyly utrymuvaty okremo, shchob yikh ne pobyly inshi viazni [In prisons collaborators have been decided to be held separately to prevent them from being beaten by other inmates]. Retrived from: https://lb.ua/society/2024/01/18/594433_tyurmah_kolaborantiv_virishili.html [in Ukrainian].
7. Kryminalno-vykonavchy kodeks vid 11 lypnia 2003 roku [Criminal executive code of Ukraine from July 11, 2003]. Retrived from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> [in Ukrainian].
8. Pravyla vnutrishnoho rozporiadku ustanov vykonannia pokaran, zatverdzeni nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 05 veresnia 2008 roku [Rules of Internal Order in Penal Institutions from September 5, 2008]. Retrived from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18#Text> in Ukrainian].